

Gəlimli-gedimli dünya

“Saz üstündə köklənmişəm...”

Onun ömrü maraqlı bir kitaba bənzəyir. Həyat və yaradıcılığı haqqında oxunaqlı bir kitab yazmaq olar. Amma bir məqalədə onun bütün yaradıcılığı haqqında oxucuda geniş təsəvvür yaratmaq mümkünsüzdür. Ömür kitabına vurduğu naxışlar, yaradıcılığında qoyduğu izlər bir qəzet məqaləsinə sığan deyil. Elxan Məmmədlinin özü də yerə, göyə sığan adam deyildi, axı!

O, əvvəlcə Azərbaycan radiosunda “Bulaq” verilişinin aparıcı müəlliflərindən biri kimi fəaliyyətə başladı. Yaradıcı ömrünün on ildən çoxunu “Bulaq”a həsr etdi. Sonra isə fəaliyyətini AMEA-nın Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun folklor şöbəsində davam etdirdi. Həmin dövrdə tədqiqatçı-alim kimi bir sıra folklor nümunələrinin işıq üzü görməsində yorulmadan çalışdı. İki cildəndən ibarət “Azərbaycan aşığı və el şairləri”, “Azərbaycan bayatıları”, “Cinlər”, “Bayatı, qoşma, tənisi”, “Borçalı şair Nəbi” adlı kitabların tərtibi və toplanması da onun əməyinin məhsuludur. Daha sonra üçcildlik “Borçalı folkloru” kitablarını nəşr etdirdi.

O, aşiq sənətinin təbliğinə bir ömür həsr etdi. Ona görə insanların ürəyinə yol tapa bildi. Folklorumuzun gözəl bilicisi idi. “Azərbaycan aşiq yaradıcılığında tənisi” mövzusunda namizədlik dissertasiyasını müdafiə etdi və filologiya elmləri namizədi alimlik dərəcəsi aldı. Ömrünün sonunadək – uzun illər AMEA-nın Folklor İnstitutunda “Aşiq yaradıcılığı” şöbəsinin müdiri işlədi.

...İllər ötəcək, özü həyatda olmasa da, onun nəcib insanı sifətləri çoxlarının yadında qalacaq. Bu da Elxan müəllimin özündən sonra övladları üçün qoyub getdiyi dəyərli bir irsdir. Sadəliyi, səmimiyyəti, təvazökarlığı, dostcanlılığı və yaxşı işi ilə çalışdığı kollektivin və əhatəsində olan insanların hörmətini qazandı. Azərbaycan Aşıqlar Birliyinin sədri, Əməkdar elm xadimi, professor Məhərrəm Qasımlı çağdaş Azərbaycan folklorçuları içərisində Elxan Məmmədli qədər xalqla yaxın ünsiyyətdə olan ikinci bir araşdırmaçının olmadığı qeyd edir: “Sazdan-sözdən söhbət gədən elə bir məclis olmaz ki, orada Elxan Məmmədli xatırlanmasın. Bu sahənin ən mübahisəli, qarışıqlıq problemələrinin aydınlaşmasında onun faktoloji biliyi hər zaman həlledici olur. Elxan sazı və bütövlükdə aşığı ustad aşığı özünə səviyyəsində bilir. Mən dəfələrlə müşahidə etmişəm ki, onun olduğu saz-söz məclislərində aşığı öz çalğı və oxumalarına xüsusi həssaslıqla yanaşırlar”.

O, təbiəti etibarilə mehriban və ünsiyyətçi idi. Saz sənətinin sirlərinə bələdliyi gəndən, qandan və Borçalı kökənli olmasından irəli gəlirdi. Bir tərəfdən yaşadığı şəhər mühiti ilə, bir tərəfdən də köksündə boy atdığı Borçalı mahalı ilə sıx təmasda olurdu. Bu da bir həqiqətdir ki, o, gözünü açıb Borçalının Aşiq Hüseyn Saraclı, Əmrah Gülməmmədov, Kamandar Əfəndiyev kimi ustad aşığı görmüşdü. Həm də

öz atası Hüseynqulu Məmmədlidən ustad dərsi almışdı. Hüseynqulu müəllimin Qorqudşünaslığa dair kitabı və çoxsaylı məqalələri də nadir estetik folklor nümunələridir. Elxan Məmmədlinin folklorşünas alim kimi yetişməsində Hüseynqulu müəllimin təsiri az olmamışdır desək, yalanlıq.

Dünyadan köçüb gedən hər adamdan nişanə qalmır. Xoş o insanın halına ki, özündən sonra ondan qiymətli bir nişanə qalır. Elxan Məmmədlidən qalan nişanələr 40 illik bir tarixə söykənir. Azərbaycan radio və televiziyanın “Bulaq”, “Ustadnamə”, “Sazın-sözün seyrində”, “Gözəlləmə” və “Sarıtel” verilişlərinin müəllifi və aparıcısı idi. Onun “Sarıtel” verilişi daha çox dinləyicilərin ürəyindən xəbər verirdi. Mən “Sarıtel”i maraqla izləyir, hər verilişi intizarla gözləyirdim. “Sarıtel” Elxan Məmmədlinin yaradıcılığının əsas qollarından biri idi. Bu, onun yaradıcılığına yaxından bələd olmaq üçün bir açardır. Onun verilişləri də özü kimi, sözü kimi bəzəksiz, düzəksiz olurdu. Verilişboyu ürəyindəkiləri dilə gətirirdi. “Sarıtel” sərinsulu, şəffaf bir dağ çeşməsinə bənzəyirdi. Qayaların arasından sızaraq üzə çıxan, qaynayan bu çeşmənin suyundan min-min insanlar “içirdi”. Ömrünün sonuna kimi bu çeşmənin suyundan dinləyicilərə pay verdi. Sözü-söhbəti könüllərdən bahar nəğmələri kimi süzülüb keçdi.

Elxan Məmmədlini lap uşaq vaxtlarımdan tanıyırdım. Doğmalığıımızın yaşı qədimdir desəm, yalan olmaz. O, rəhmətlik şəhid qardaşım Almazın uşaq dostu idi. Yaxşı yadımdadır, qardaşım bizim kənd evimizə gəlirdi. Qardaşımın qarmosunda gözəl saz havaları ifa edirdi. Məni harada görsə, həmişə kiçik qardaş kimi isti üzlərlə dindirirdi. Aramızda qırılmaz könlü bağları vardı. Son illərdə ünsiyyətimiz daha sıx olurdu.

Aşiq sənəti ilə bağlı ülvə xidmətləri həmişə xalq tərəfindən yüksək qiymətləndirilirdi. Dövlətimiz tərəfindən də “Əməkdar mədəniyyət işçisi” kimi fəxri ada layiq görüldü.

Elxan Məmmədli xaraktercə nikbin adam idi. Daim üzü gülərdi, xoş danışar, xoş dillənərdi. Amma vəfalı və cəfalı ömür-gün yoldaşı Səfiyyə xanımın vəfatından sonra qəhər dilində düyn saldı. Ona həm bir ömür-gün yoldaşı, həm də bir həkim kimi qayğı göstərən Səfiyyə xanımın ayrılığına dözə bilmirdi, xiffət edirdi. Doğru deyiblər ki, su axar, çuxuru tapar. Elxan müəllimlə Səfiyyə xanım bir-birinə çox gözəl yaraşırdı. Uzun illərin əzab-əziyyəti, çətinliklərindən keçib gəlmişdilər. Mən tələbəlik illərində dəfələrlə onların evində qonaq olmuşdum. Səfiyyə xanımın çayından içmişdim, süfrəsində çörək kəsmişdim. Onların ailə ocağını həyat ətri, insan nəfəsi, körpə gülüşü bəzəyirdi. Övladları Xuramanın, Elnurun uşaqıq çağları hələ də gözlərim önündə canlanır. İndi Xuraman həkim, Elnur isə böyük bir kollektivin rəhbəridir. Özlərinin də nümunəvi ailələri var.

Səfiyyə xanımın vəfatından sonra övladları, nəvələri hər zaman Elxan müəllimin yanında olsalar da, təkliyin qüssəsini özü təkə çəkirdi. Bunu övladlarına və nəvələrinə hiss etdirmirdi. Səksən yaşına yenidən qədəm qoyanda dostlarına deyirmiş ki, bəlkə də səksənə tamamlamaq mənə qismət olmayacaq...

...Bəd xəbər quş qanadlı olur, deyirlər. Elxan Məmmədlinin qəfil ölümü doğmalarını, dostlarını çox kədərləndirdi. O, 1946-cı ilin soyuq bir qış günündə Borçalının Faxralı kəndində dünyaya gəlmişdi. Dünyadan köçməyi isə Bakıda, bir bahar günündə oldu, bahar nəğməsi kimi oldu... Beləcə, ilk baharda bir yaz mehi kimi bizdən ayrıldı, sazdan ayrıldı Elxan Məmmədli.

Bu günlərdə qardaşı Eldar müəllim Elxan Məmmədlinin öz səsinə bir neçə şeirini mənə göndərdi, dinlədim. Deyirdi:

**Saz üstündə köklənmişəm,
Özgə kökə yatammaram...**

Doğrudan da, Elxan Məmmədlinin ruhu saz üstündə köklənmişdi. Saz-söz məclislərinin yaraşığı idi. Harda saz vardı, orda Elxan müəllim məclislərin başında olardı. Sözü-söhbəti nağıllara, dastanlara sığmazdı. Ədəb-ərkan məclislərindəki danışığı özündə dərin mənaları, müqəddəs hissləri ehtiva edirdi.

Sazla baş-başə yaşayıb ömrünün səksəninci baharına qədəm qoymuşdu. Onun ömrü gələcək nəsillərə nümunə ola bilən bir ömür idi.

P.S. Bu gün vəfatından 40 gün ötür, saz üstündə köklənən ruhuna min rəhmət, Elxan Məmmədli!..

**Həzi HƏSƏNLİ,
şair-publisist**